

Фінансово-інвестиційне забезпечення науки в Україні як першооснова інтелектуалізації та інноваційного розвитку суспільства, економіки і менеджменту

У статті проаналізовано джерела й структуру фінансування науки і наукових досліджень в Україні за секторами діяльності, динаміку бюджетного та підприємницького інвестування R&D, витрати на наукові дослідження в розрахунку на одного науковця за секторами діяльності в Україні порівняно із ЄС-27 й іншими країнами світу, зміну тенденцій видатків на вищу освіту та науку в Україні у відсотках до ВВП. Виявлено особливості фінансово-інвестиційного забезпечення української науки, проблеми її розвитку та вплив на процес інтелектуалізації суспільства, економіки та менеджменту.

Ключові слова: наукові дослідження, фінансування науки, інтелектуалізація, менеджмент, структура, сектор діяльності, галузь науки.

Новітня стадія розвитку економічних відносин докорінно змінила уявлення про рушійні сили їх конкурентоспроможності, джерела майбутнього суспільного зростання, роль і значення особистості та її інтелекту в цивілізаційному поступі. Національний та світовий прогрес все більше визначає інтелектуально-освітня інтенсивність, а глобальне суперництво у суспільно-політичній, фінансово-промисловій і військово-технічній галузі переходить у сферу освіти, науки, культури, інформатизації й духовності. Поняття “економіка знань”, “наукомісткість продукції”, “інтелектуалізація економіки”, “високі технології”, “наукомісткість ВВП”, “наукова підтримка продукції”, “інноваційне виробництво” є ключовими не лише у науковій та спеціальній літературі, а й у нормативно-правових актах держав, ділових і політичних заявах підприємців, урядовців й політиків багатьох країн світу. Досвід економічно розвинених країн й лідерів-виробників на світових ринках, засвідчує ключове значення рівня фінансування наукових досліджень, інтелектуалізації виробничих і управлінських процесів.

У цьому контексті запропонована автором [12], концепція інтелектуалізації систем менеджменту підприємства орієнтована на домінування людського інтелекту в управлінських і господарських

процесах як найважливішої конкурентної переваги майбутнього розвитку підприємств. Вирішення цієї проблеми можливе у площині підвищення якості інтелектуальних ресурсів для потреб національної економіки і безпосередньо залежить від рівня інвестування розвитку науки в Україні, динаміки зайнятості у сфері наукових досліджень і зростання витрат на науково-технічну діяльність підприємств.

Проте стан справ у національній науковій сфері, з огляду на заяви експертів та науковців [14, с. 44] є кричущим, так “мінімальні потреби НАН України були враховані в Держбюджеті 2011 р. лише на 64,5%”, а зважаючи на “такий соціальний аспект діяльності Академії, як оплата праці, то є підстави стверджувати, що НАН України була фактично дискримінована порівняно з іншими бюджетними установами та головними розпорядниками бюджетних коштів”. Такі тенденції мають продовження у 2012 та 2013 роках. Видатки для НАН України в Державному бюджеті на 2012 р. були збільшені, але не в тому обсязі, який би враховував заплановане на цей рік зростання на 19% посадових окладів працівників бюджетної сфери. Зокрема, “підрахунки показують, що необхідний фонд оплати праці бюджетних наукових установ і організацій Академії в цілому не забезпечений на 10-11%, що становить 267 млн. грн.”. За таких умов, стан у науковому співтоваристві характеризує: “обурення ставленням влади до науково-технічної сфери і НАН України та зростання протестних настроїв. Люди більше не вірять у ...наміри впроваджувати інноваційну модель розвитку, коли науковий та інтелектуальний потенціал науки перебуває на межі виживання” [14, с. 45]. За словами А. Широкова, прийнятий держбюджет на 2013 р. “є ганебним для нашої науки”, адже замість обіцяних 3,792 млрд. грн. НАНУ виділили у новому бюджеті тільки 2,57 млрд. грн., при тому, що тільки на зарплату працівникам потрібно на 29 млн. грн. більше [9].

Окреслені загрозливі тенденції в українській науці зауважує і академік Б. Данилишин, який у своїй статті [4], стверджує “Держава втрачає пріоритетний напрям розвитку науки, без якої про будь-яку стратегію модернізації не може бути й мови. В Україні залишається критично низьким рівень підтримки науки, що відображається на загальному рівні науково-технологічної безпеки”. Можна констатувати, зазначає автор: “...руйнування фінансових основ функціонування наукового сектору, що все помітніше призводить до посилення технологічної залежності національного господарства”.

На переконання інших вчених [2], "...в нашій науці головна проблема не в недостатці коштів, а в спотворенні моральних норм, чеснот та цінностей, без яких не може існувати справжня наука та справжня освіта?"

Власне, зазначені тенденції зумовлюють актуальність проведення аналізу динаміки фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку наукового потенціалу як фактора впливу на інтелектуалізацію економіки й систем менеджменту підприємств.

Теоретичні й практичні аспекти, пов'язані з дослідженнями формування й використання наукового потенціалу, проблем фінансування науки й наукових досліджень в Україні та їх джерел, висвітлені у наукових працях таких вчених як О. Амоша, Т. Боголіб, В. Верба, А. Гальчинський, О. Глушко, В. Колот, Е. Лібанова, Б. Маліцький, Б. Санто, Б. Твісс, П. Шиян, Л. Федулова, А. Чухно та ін. В останніх за часом публікаціях, науковці порушують низку актуальних для освіти і науки проблем фінансового характеру.

Зокрема, пошук сприятливих та економічно обґрунтованих умов для фінансування науки в Україні при економічній кризі досліджено у праці [8], де висвітлено альтернативні джерела фінансування освіти і науки в Україні, спираючись на досвід розвинених країн світу, а економічні негаразди сьогодення трактуються як нехтування владою фінансування наукової сфери країни. У праці О. Другова й В. Сухаревича наголошується, що курс на ріст конкурентоспроможності економіки потребує системного підходу до інтелектуалізації економіки країни та побудови ефективного ланцюга фінансування наукової діяльності [5].

Загальний рівень фінансування науки вважається однією з ключових характеристик інноваційності країни, її готовності до побудови суспільства, що базується на знаннях [10]. Тому, підвищення наукоємності ВВП має стати одним із ключових моментів інноваційної стратегії нашої держави [3].

Водночас, на переконання академіка Я. Яцківа "Стратегічний план розвитку науково-технологічної сфери України повинен включати такі складові: розвиток інтелектуального потенціалу нації; інтегрування сфер науки і освіти; розширення взаємозв'язків науково-дослідницької сфери з промисловими та підприємницькими структурами". А для вдалого виконання плану найперше варто "...реформувати систему управління та фінансового забезпечення

науково-технічної та інноваційної діяльності, а також, підвищити престиж науково-технічної діяльності та залучити молодь до наукової роботи” [15].

Однак чимало питань фінансового забезпечення сфери науки як теоретичного, так і прикладного характеру залишаються не розробленими і не в повній мірі відображають глибину проблеми занепаду національної наукової сфери як першооснови інтелектуалізації суспільства.

Метою дослідження є порівняльний аналіз сучасних світових тенденцій та динаміки фінансово-інвестиційного забезпечення наукової діяльності в Україні як сфери впливу на інтелектуалізацію економіки й систем менеджменту підприємств.

Традиції освіти і науки в українській ментальності мають дуже глибоке коріння. Починаючи з Княжої Доби і завершуючи сьогоднішнім, українські князі, королі, гетьмани, провідники нації своїм першочерговим обов'язком мали будівництво церков і читалень, забезпечення писемності свого народу та друкування книжок. Світочі національного відродження, освіти, церкви й політики-державники в основу українського буття повік закладали знання і прикладами свого життя плекали любов до просвітництва й науки.

Освітня тяглість поколінь українців є закарбованою і в Конституції України де визначено: “Держава сприяє розвитку науки, встановленню наукових зв'язків України зі світовим співтовариством” (р. II. ст. 54). Цим встановлюється пріоритетність державної політики розвитку науки як джерела освітнього, культурно-духовного й економічного зростання української нації.

Значення науки в XXI ст. є визначальним не лише для розвитку технологій, але й для процесів інтелектуалізації суспільства, економіки, систем менеджменту підприємств. Тому провідні держави світу інвестують із своїх державних бюджетів на її розвиток щодалі більші кошти, водночас, стимулюють до все більшого інвестування у наукові дослідження національні та транснаціональні підприємства.

Згідно із чинним законодавством України, уряд застосовує фінансово-кредитні та податкові важелі для створення економічно сприятливих умов для ефективного здійснення наукової і науково-технічної діяльності відповідно до законодавства України та має забезпечити бюджетне фінансування наукової та науково-технічної діяльності (окрім видатків на оборону) в обсязі не менше 1,7% ВВП

України (ст. 33) [6]. За рахунок коштів Державного бюджету України здійснюється фінансування за двома напрямками: фундаментальних та прикладних досліджень. Бюджетне фінансування наукових досліджень втілюється двома способами: фінансування наукових закладів (базове) та наукової тематики (програмно-цільове фінансування).

Отже, найвагомим чинником піднесення національного наукового потенціалу є рівень фінансування розвитку освіти, науки та наукових досліджень і розробок, оцінювання реального стану якого можливе за багатьма показниками, зокрема: рівнем бюджетних витрат на наукові дослідження і розвиток; питомою вагою загальних витрат на науку до ВВП; структурою витрат на наукові дослідження за секторами діяльності; співвідношенням фінансування прикладних й фундаментальних досліджень; рівнем фінансування вищих навчальних закладів.

Аналіз зазначених тенденцій найкраще здійснювати порівняно з іншими країнами світу, які за своїм економічним та науковим потенціалом перебувають на порядок вище ніж Україна, а тому є взірцем такого розвитку.

За базу такого порівняння візьмемо статистичну звітність про науку, технології і нововведення в Європі та наукову і інноваційну діяльність в Україні за період 2004-2010 рр. Так, у 2010 р. урядові бюджетні витрати на дослідження і розвиток (GVAORD) у відсотках до валового внутрішнього продукту (ВВП) досягли 0,76% для ЄС-27 і дещо зменшилися порівняно із 2009 (0,77%) але були значно вищими ніж їх значення у 2008 р. (0,71%) [11; 16, с. 20]. Така ж частка витрат і тенденції спостерігалися в Японії (0,75% у 2010 порівняно з 0,76% у 2009 р.). Дві інші економічно розвинуті країни – США і Південна Корея – підтримують акції GVAORD на вищому рівні, ніж ЄС-27, а також демонструють істотне збільшення порівняно із попередніми роками. Частка США зростає від 1,01% у 2008 р. до 1,19% у 2009 р., Південної Кореї від 1% у 2009 р. до 1,09% – у 2010 р.

Аналіз бюджетних витрат на наукові R&D у розрізі країн Європейського Союзу, свідчить, що діапазон частки ВВП був від 1,14% у Фінляндії до 0,17% у Литві. Фінляндія і Португалія були лише двома членами ЄС, де ця частка перевищила 1%. Ще у семи держав величина витрат є на рівні GVAORD і дорівнює середній величині ЄС-27 (0,76%) це: Данія, Німеччина, Нідерланди Швеція,

Франція, Австрія і Іспанія. У ЄС урядові бюджетні витрати на дослідження і розробки (R&D) розподіляються за принципом соціально-економічних пріоритетів та завдань певної країни, залежно від мети програм R&D або проектів, на підставі номенклатури для аналізу і порівняння наукових програм і бюджетів (NABS 2007).

У 2010 р. головним соціально-економічним завданням у межах ЄС-27 було “загальне просування знань: R&D фінансував загальні університетські фонди (GUF)”, які становили 32,2% із загалу GBAORD, кінцеве “загальне просування знань: R&D фінансував інших учасників, ніж GUF” – 16,7%, “промислове виробництво і технології” – 9,2% й “охорона здоров’я” – 8,3%.

У Японії теж пріоритетним завданням було “загальне просування знань: R&D фінансував GUF”, на яке витрачено 34,2% із загальних витрат GBAORD, проте в США більш ніж половину GBAORD (51,4% у 2009 р.) було розподілено на “захист”. У розрізі окремих країн ЄС ключовим соціально-економічним завданням для Бельгії було – промислове виробництво і технології, для Литви пріоритетом була освіта, для Естонії охорона здоров’я, а сільське господарство в Румунії.

Урядові витрати із бюджету на наукові дослідження і розвиток в Україні менші у два рази, ніж середні показники у ЄС-27 і становили у 2010 р. 0,34% від ВВП. Аналогічно до попередніх років, у 2010 р. в Україні майже чверть загального обсягу витрат було спрямовано на виконання фундаментальних досліджень, які на 95% фінансувалися за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів. Частка витрат на виконання прикладних досліджень становила 17,9%, три чверті яких асигнувалися за рахунок коштів тих самих бюджетів. На виконання науково-технічних розробок спрямовано 48% загального обсягу витрат, які на 8,1% профінансовано за рахунок бюджетних коштів. Витрати на виконання науково-технічних послуг становили 9,7% загального обсягу витрат. Більш ніж половину загального обсягу витрат спрямовано на R&D зі створення нових або удосконалення наявних видів виробів, технологій і матеріалів, 33% з яких – на замовлення промисловості.

Урядові бюджетні витрати на R&D в Україні не мають чітко окреслених програмних принципів й соціально-економічних пріоритетів, а здійснюються через бюджетне планування за галузевим розподілом фінансуючи наукові й науково-технічні роботи міністерств та наукових організацій державних академій наук.

Згідно такого підходу у 2010 р. найбільше фінансових вливань за рахунок коштів державного і місцевого бюджетів України на наукові та науково-технічні роботи було здійснено для Національної академії наук України – 49,6%, Української академії аграрних наук – 11,7%, Міністерства освіти і науки – 8,3%, Академії медичних наук – 5% та інших міністерств і академій.

На думку вчених, недостатній рівень бюджетного фінансування наукових досліджень й вибуття спеціалістів, виконуючих науково-технічні роботи в умовах низького правового захисту інтелектуальної власності у перспективі можуть загрожувати деінтелектуалізацією та детехнологізацією економіки України, а відповідно і зниженням рівня науково-технологічної безпеки економіки [4].

Поряд із бюджетними витратами на наукові дослідження, важливим є аналіз динаміки інтенсивності валових витрат на R&D у відсотках до ВВП щодо окремих країн світу і європейської спільноти загалом. Так, у 2010 р. загальні витрати на R&D у ЄС-27 досягли рівня 2% від ВВП (рис. 1), який є нижче на 3% від цільового орієнтиру на 2010 р. згідно із Лісабонською стратегією. Мета у 3% від ВВП буде підтримуватися у наступні десять років, як одна з п'яти ключових цілей європейської стратегії до 2020 р.

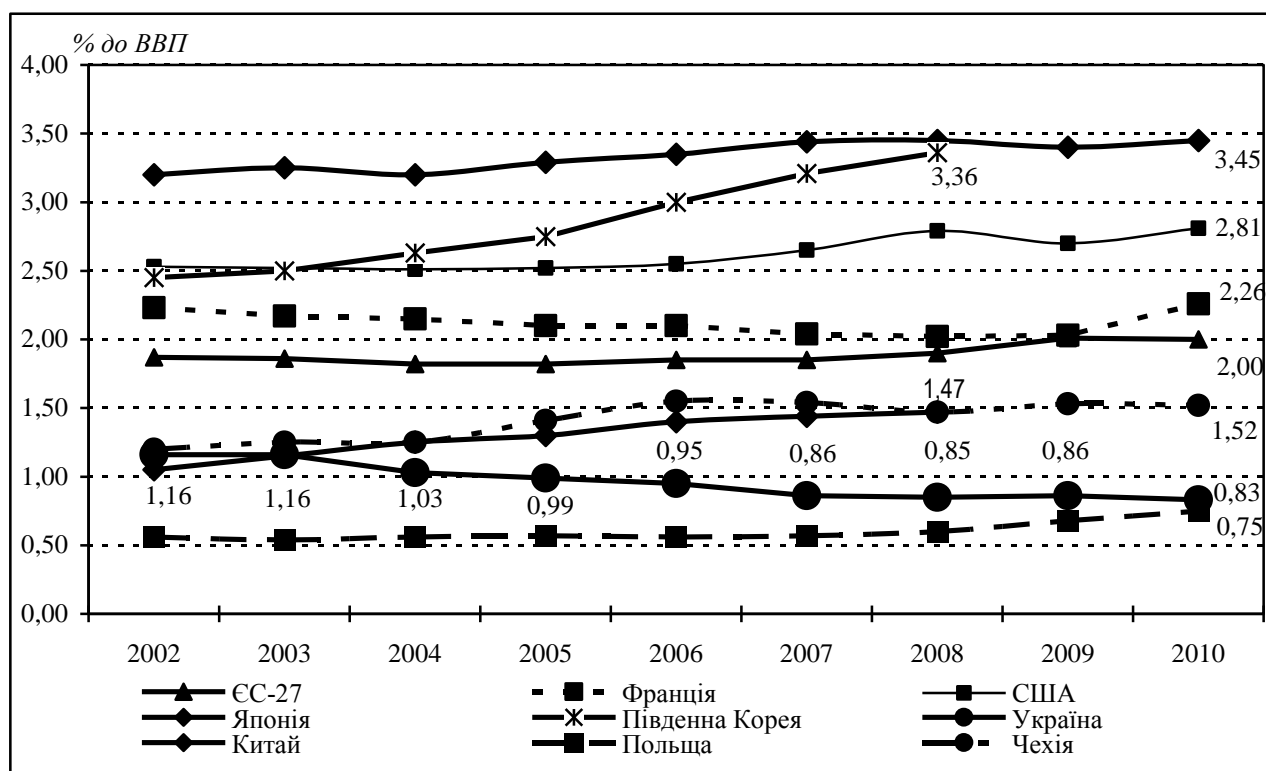

Рис. 1. Загальні витрати на наукові дослідження (витрати R&D, як % до ВВП) в Україні та інших країнах у 2002-2010 рр. (розраховано автором на основі [11; 16, с. 28])

Інтенсивність R&D в ЄС була нижчою, ніж цей рівень в Японії – 3,45%, Південній Кореї – 3,36% (2008 р.) та США – 2,81%, але вищою, ніж у Китаї – 1,47% (2008 р.). Серед держав членів ЄС, тільки Фінляндія із рівнем витрат 3,87% до ВВП, Швеція – 3,42% та Данія – 3,06% перевищили мету ЄС, а також були успішнішими за США. Побіжно, інші чотири країни ЄС, а саме Німеччина із показником 2,82%, Австрія – 2,76%, Франція – 2,26% і Словенія – 2,11%, хоча, не досягли 3% мети, мали вищі показники, ніж середній рівень ЄС-27.

Україна у цій системі координат досягла рівня загальних витрат на наукові дослідження у 2010 р. 0,83% від ВВП, що у 2,4 рази менше ніж середня величина ЄС-27. Проте, ця інтенсивність витрат є вищою ніж у Польщі – 0,75%. Українська динаміка таких витрат має низхідний тренд, що має насторожувати національну науку, одночасно в Україні не встановлено чітких стратегічних орієнтирів щодо рівня витрат на R&D, а це унеможлиблює прогнозування розвитку науки та інтелектуалізації суспільства і економіки. З цього приводу, на думку дослідників [5], 1,7% до ВВП державного фінансування – це дуже значна, навіть за європейськими мірками цифра і виконання такої норми в українських реаліях є сумнівним, адже в законі немає не те що механізмів, а навіть не згадується про інші джерела фінансування наукової діяльності та заходи з їх стимулювання.

Загальні витрати на R&D в ЄС-27 досягнули майже 246 млрд. євро у 2010 р. Зокрема, Німеччина, Франція, Італія й Англія разом фінансують більш ніж половину всіх витрат R&D у ЄС-27 [11; 16, с. 30]. В Україні загальний обсяг витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт у 2010 р. порівняно з 2009 р. збільшився на 2% і становив 8 995,9 млн. грн. (854,3 млн. євро за середнім курсом НБУ в 2010 р.). Отже, можемо констатувати факт, що Україна у десятки разів відстає за рівнем витрат на R&D від провідних європейських країн та у 2,5-3 рази від своїх сусідів Польщі, Чехії.

Аналізуючи ці витрати за 2010 р. у розрізі окремих країн членів ЄС-27 та за секторами фінансування, варто відзначити, що понад 2/3 усіх витрат належать до підприємницького сектору, і майже 1/4 до сектору вищої освіти. Саме такі цілі для ЄС-27 визначено Лісабонською стратегією. Так, у Німеччині витрати сектору підприємництва становлять 67,3%, а вищої освіти 18%, у Чехії – 62% та 18%, Словенії – 67,8% й 13,9%, Данії – 68,1% і 29,3%, Естонії – 50% й 38,3% [11; 16, с. 30]. У деяких країнах саме виробничий сектор отримав найбільшу частку в структурі витрат комерційних

підприємств на R&D. Зокрема, у Німеччині, Словенії, Фінляндії й Швеції де 75% і більше витрат на R&D підприємницького сектору спрямовувалися на виробничі цілі. Проте, у Естонії протягом трьох кварталів 2010 р. домінували витрати на послуги ділової економіки.

В Україні витрати на R&D лише за витратами підприємницького сектору відповідають європейським пропорціям (57,3%), а не обсягам; щодо витрат на дослідження у секторі вищої освіти, то у нас найнижчий рівень із всіх країн Європи, лише 6,3%, тоді як державний сектор є найбільшим серед порівнюваних країн – 36,4% [11; 16, с. 32]. Слід зазначити, що обсяг фінансування витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт у 2010 р. в Україні за рахунок державного бюджету зменшився на 3,3% і становив 3 704,3 млн. грн., його частка в загальному обсязі фінансування скоротилася на 2,2 в.п.; підприємницького – на 6,1% (1 627,6 млн. грн. і 1,6 в.п.), за рахунок коштів держсектору – на 11,9% (318,1 млн. грн. і 0,6 в.п.); фінансування за рахунок коштів іноземних джерел збільшилося на 17,9% (2 315,9 млн. грн. і 3,4 в.п.). Питома вага загального обсягу фінансування витрат на R&D у ВВП становила 0,83%, у т. ч. коштів державного бюджету – 0,34%.

Аргументуючи занепокоєння таким станом, науковці [4] відзначають, що “парк наукових приладів та устаткування в науково-дослідних організаціях і лабораторіях непомірно застарів: 60% із тих, що експлуатується в НАН України, функціонують від 15 до 25 років, у той час як у розвинених країнах світу термін експлуатації такого обладнання не перевищує 5-7 років. Для максимально ефективного використання інтелекту дослідника відсутність сучасної прогресивної матеріально-технічної бази є чи не головною перешкодою щодо позитивної результативності завершення його наукових пошуків. Частка основних засобів наукових організацій у загальному обсязі основних засобів підприємств та організацій України становила 0,9%, а ступінь зношеності основних засобів у науковій сфері становив близько 45%”.

Свідченням вкрай незадовільного і неперіоритетного для вітчизняного бізнес-середовища фінансування наукових досліджень в Україні є офіційний бюджет футбольного клубу “Шахтар” у сезоні 2011-2012 рр., що становив 94,1 млн. дол. США [17]. Виходить так, що річні витрати на наукові R&D підприємницького сектору (489,7 млн. євро) є на рівні з витратами п'яти футбольних клубів в Україні. Зважаючи, що власники одні і ті ж, то коментарі зайві.

Отже, суттєва відмінність України від економічно розвинутіших країн проявляється у низхідній участі підприємницького сектора у фінансуванні та здійсненні наукових R&D. До основних причин таких негативних тенденцій, на нашу думку, належать: 1) відсутність структурних реформ у розвитку української економіки; 2) домінування у структурі промисловості гірничодобувного, металургійного та енергетичного секторів, яким не характерна активна інноваційна діяльність, адже їх технології порівняно стабільні, продукція має вузький асортимент, водночас, вагоме лобіювання їх інтересів в усіх гілках влади дозволяє отримувати суттєві пільги й державне фінансування; 3) розвиток національної економіки у напрямі монополістично-олігархічної моделі, за якої переважна більшість підприємств не відчуває потреби у власній науково-технічній діяльності й інноваціях, зосереджуються на адаптації імпортованих другорядних технологій та ноу-хау, а розроблення нових продуктів, технологічних і управлінських процесів не є пріоритетом їх конкурентної стратегії; 4) стрімка монополізація економіки загалом звужує конкурентне середовище в Україні та змушує шукати конкурентні переваги для підприємств у сфері політичного лобіювання, серед органів влади, обмежень щодо зовнішніх інвесторів тощо.

Не менш важливим показником при аналізуванні витрат на наукові дослідження є рівень витрат на R&D у розрахунку на одного громадянина країни та одного науковця. Середня величина витрат на R&D у розрахунку на одну особу в ЄС-27 становить 473 євро. Лідерами серед ЄС-27 за цим показником є Данія 1 332 євро, Австрія – 959 євро й Німеччина – 846 євро. У Польщі він становить 68 євро, Словенії – 373 євро, Литві – 64 євро, Росії – 90 євро, Іспанії – 332 євро, а в Україні цей показник у 2010 р. становив 19 євро. Отже, від Польщі відставання України становить майже 3,5 рази, від Іспанії (чисельність населення 43 967,8 тис. осіб, майже однаково з Україною) – 17 разів, від Данії – 70 разів.

Питомі витрати на наукові дослідження в розрахунку на одного науковця в Україні втричі менші, ніж у Латвії, у 5 разів – ніж у Польщі, в 11 – ніж у Іспанії, в 22 – ніж у Австрії, понад 25 – ніж у Швеції, рис. 2.

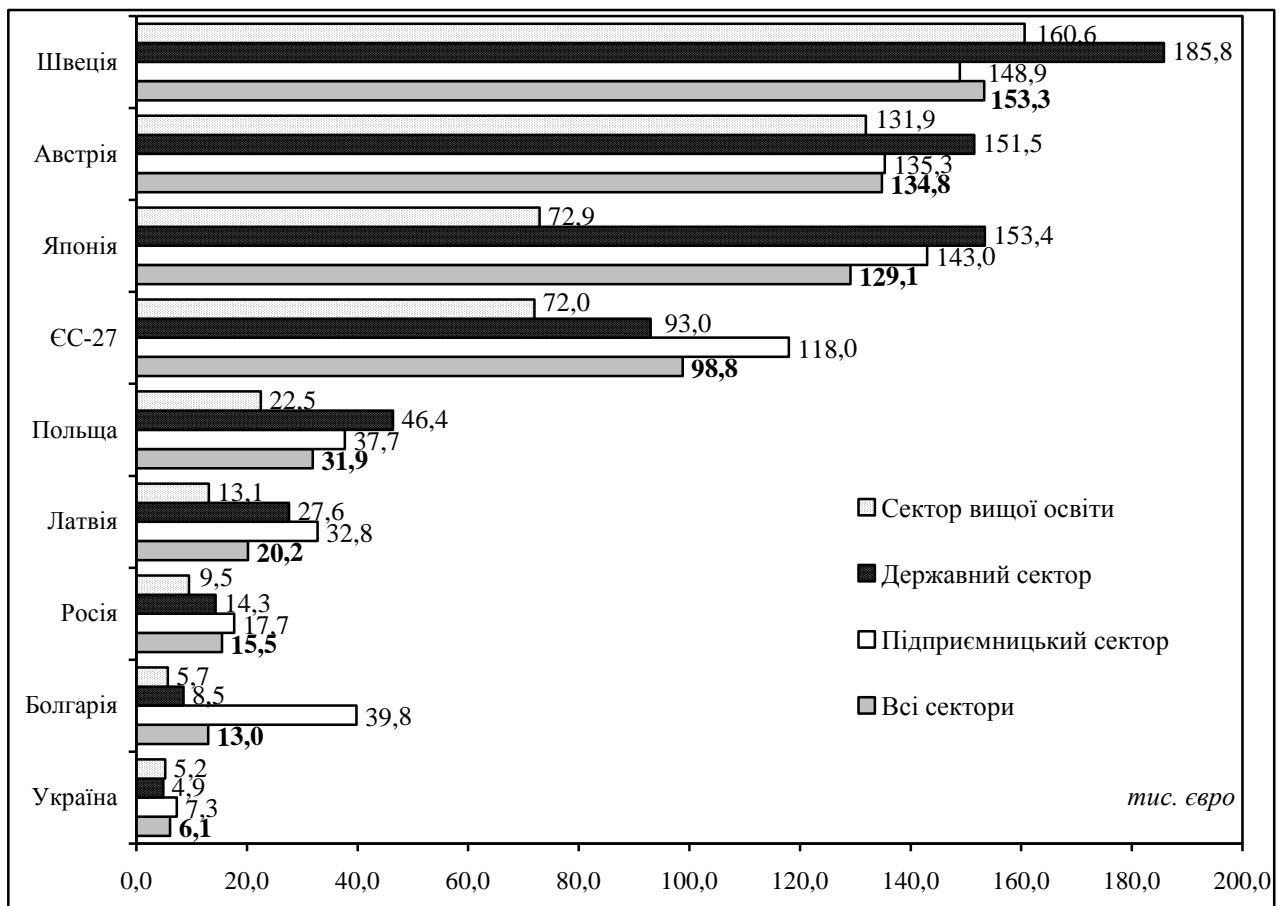

Рис. 2. Витрати на наукові дослідження в розрахунку на одного науковця у 2010 р.
(розраховано авторами на основі [11; 16, с. 32])

Якщо порівняти цей рівень у підприємницькому та державному секторах в Україні та середнім показником ЄС-27, то на українського науковця припадає відповідно у 16 та 19 разів менше, а розрив із Швецією, яка є європейським лідером становить 21 і 38 разів. Неоднозначним, в умовах сьогодення є розвиток національної вищої школи, де власне, відбувається формування інтелекту нації, наукового світогляду та підготовка майбутніх наукових кадрів. З одного боку, в Україні створено формальні умови для навчання, сформовані майданчики для наукових дискусій та публікації результатів.

З іншого боку, величезних втрат завдає людському капіталу й науковому потенціалу України у системі вищої освіти залишковий принцип її фінансування (перебуває на рівні нижчому, ніж середній у промисловості), нерозвиненість сучасної наукової матеріально-технічної бази, неналежна трансформація наукового потенціалу

у виробництво й економіку, безвідповідальний й упереджений до української національної освіти і науки менеджмент на чолі профільного міністерства. Такі висновки підтверджуються статистичними даними, так, рівень фінансового забезпечення вищої освіти у державі за показником частки витрат на вищу освіту до ВВП, свідчить, що за період із 2002-2011 рр. його динаміка мала змінну тенденцію, рис. 3. Найбільше зростання показника було зафіксовано у 2005 і 2009 роках, а за рівнем 2011 р. загальне фінансування зменшилося до показника 2002 р.

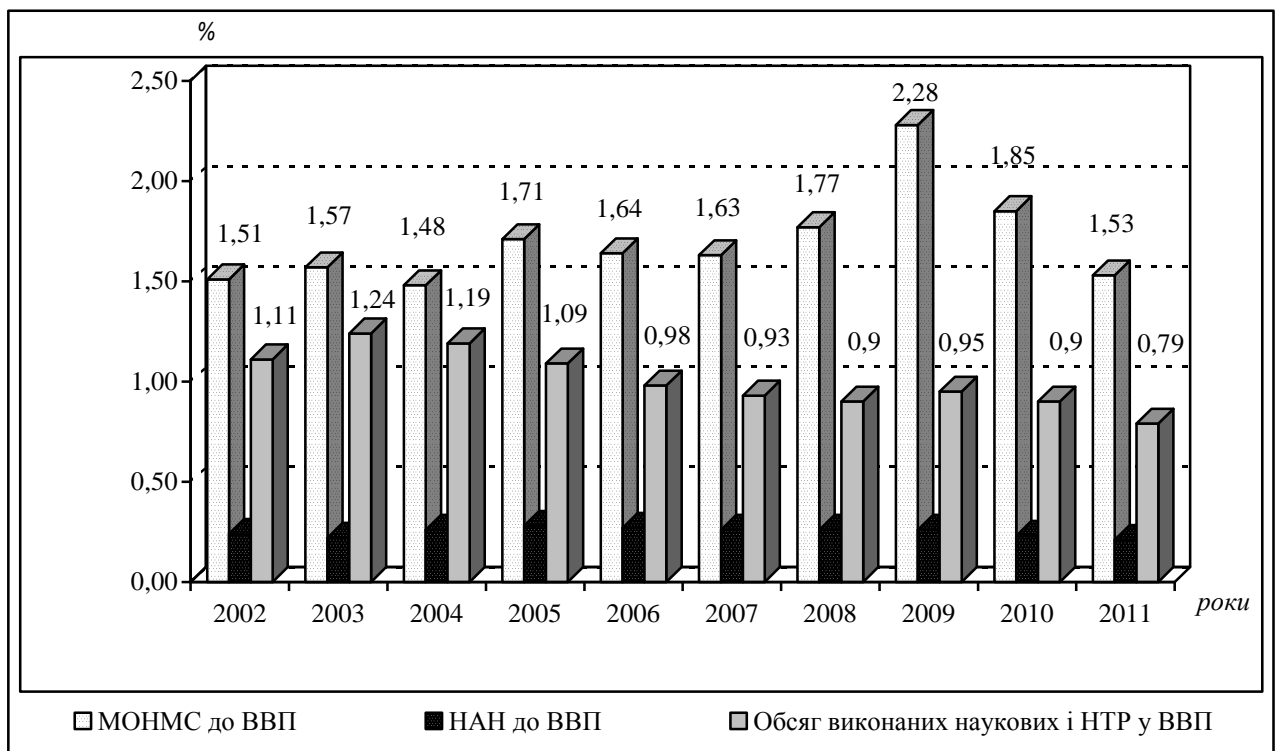

Рис. 3. Видатки на вищу освіту і науку та обсяг виконаних наукових робіт в Україні у % до ВВП у 2002-2011 рр. (розраховано на основі [7])

Водночас, у 2010 р. середньомісячна заробітна плата виконавців досліджень і розробок хоч і збільшилася на 1,4% та становила 2 535 грн. (2 218 грн. – у 2009 р.), це на 13,2% більше, ніж у середньому в економіці України, але залишається нижче рівня заробітної плати працівників промисловості (2 580 грн.). Водночас, в установах охорони здоров'я та соціальної допомоги середньомісячна заробітна плата становила 1 631 грн., у закладах освіти 1 889 грн., що значно нижче рівня оплати праці у сфері фінансової діяльності 4 601 грн. та в органах державного управління 2 747 грн. [11, с. 79].

З огляду на викладене вище, постає питання до влади в Україні: чи можливий інтелектуальний розвиток особистості й інтелектуалізація суспільства при витратах на наукові дослідження в обсязі 19 євро на одного громадянина й 6,1 тис. євро на одного науковця на рік у XXI ст.? Питання напевно риторичне...

На підставі здійсненого аналізу динаміки та рівня фінансово-інвестиційного забезпечення наукових досліджень і розробок в Україні порівняно з іншими країнами світу, виявлено, що основними проблемами, які спонукають до сповільнення процесів використання інтелектуальних та науково-технічних ресурсів у процесах інтелектуалізації економіки, менеджменту промислових підприємств є такі:

- зменшення державних витрат із бюджету на наукові дослідження і розвиток в Україні у 2010 р. на 19% порівняно з 2008 р. та понад 8% порівняно із 2004 р. За рівнем цих витрат Україна відстає від середніх витрат у ЄС-27 більше, ніж удвічі, 0,34% проти 0,76% до ВВП;

- зменшення загальних витрат на наукові дослідження і розвиток (витрати R&D, як відсоток із ВВП) в Україні за період із 2002 р. до 2010 р. становило 28,4%. Ці витрати у 2,4 рази є меншими ніж середні у ЄС-27 та 4,7 раз порівняно із Фінляндією;

- урядові бюджетні витрати на R&D в Україні не мають чітко окреслених програмних принципів та економічних пріоритетів, як це прийнято у країнах ЄС, Японії та США, а здійснюються через бюджетне планування за галузевим розподілом для фінансування наукових і науково-технічних робіт міністерств та наукових організацій державних академій наук;

- неефективний розподіл фінансових ресурсів, що спрямовуються на наукові дослідження і розвиток в Україні між секторами фінансування, де у ЄС-27 за секторами фінансування понад 2/3 усіх витрат належало до підприємницького сектору, і майже 1/4 до сектору вищої освіти, а в Україні витрати підприємницьким сектором покриваються на 57,3%, у секторі вищої освіти лише 6,3%;

- низький рівень витрат на інтелектуалізацію носіїв і продуцентів наукового продукту, так питомі витрати на наукові дослідження в розрахунку на одного науковця в Україні втричі менші, ніж у Латвії, у 5 разів – ніж у Польщі, в 11 – ніж у Іспанії та понад 25 – ніж у Швеції;

• неадекватна вимогам сьогодення співпраця між сектором наукових досліджень, університетами й промисловістю, яка відбувається на основі двосторонніх офіційних та неофіційних контактів на рівні науково-дослідних підрозділів. Українські університети навчають велику кількість студентів із технічних, природничих і гуманітарних наук, але попит на них із боку промисловості, де домінує монополістично-олігархічна модель розвитку, незатребуваний. Використання дослідницького потенціалу в українській економіці стає все більш серйозною національною проблемою.

Подальші дослідження будуть спрямовані на вирішення проблем, які спонукують до гальмування процесів використання інтелектуальних й науково-технічних ресурсів у виробничих та управлінських процесах підприємств щодо підвищення конкурентоспроможності національного промислового сектору.

Список використаних джерел

1. Амоша О.І., Гринецька С.М. Перспективні напрямки державної політики щодо капіталізації науки в сучасних умовах розвитку / О.І. Амоша, С.М. Гринецька // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. – 2012. – Ч.1. – С. 9-14.
2. Габович О., Кузнецов В. Наука в Україні: перспектива без перспектив? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.fulbright.org.ua/62_16_u.htm.
3. Даниленко С.М. Аналіз сучасного стану та ефективності фінансового забезпечення наукових досліджень та інновацій в Україні / С.М. Даниленко // Наукові праці КНТУ. Економічні науки, 2010, вип. 17. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua>.
4. Данилишин. Б. Українська наука втрачає всесвітньо визнані пріоритети. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.u-e-p.eu/analytics/news-archive>.
5. Другов О.О., Сухаревич В.Т. Удосконалення фінансового забезпечення сфери науки в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ena.lp.edu.ua>.

6. Закон України “Про наукову та науково-технічну діяльність” від 13.12.91 р. № 1977-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/>.
7. Закони України “Про Державний бюджет на 2002–2011 роки”. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
8. Ілляшенко Т.О., Радіонова І.О. Проблеми та перспективи фінансування освіти і науки в Україні в умовах економічної кризи / Т.О. Ілляшенко, І.О. Радіонова // Механізм регулювання економіки, 2010, №1. – С. 223-228.
9. Інга Лавриненко. Прокуратура фінансується на 20% краще, ніж наука. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://racurs.ua/87>.
10. Маліцький Б.А., Попович О.С., Соловійов В.П. та ін. Раціональне фінансування науки як передумова розбудови знаннєвого суспільства в Україні. – К. : Фенікс, 2004. – 31 с.
11. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник / ДССУ. ДП “Інформаційно-видавничий центр Держстату України”: Київ. – 2012. – 282 с.
12. Ситник Й.С. Концептуальні засади інтелектуалізації систем менеджменту підприємства / Й.С. Ситник // Актуальні проблеми економіки. Науковий економічний журнал. – 2012. – № 8(134). – С. 198-208.
13. Федулова Л. І. Шляхи розвитку науки в посткризовий період / Л.І. Федулова // Вісник НАН України. – 2011. – № 3. – С. 3-13.
14. Щодо фінансування науки в Україні. Виступ голови Центрального комітету профспілки працівників НАН України А.І. Широкова. Вісн. НАН України, 2012. – № 5. – С. 43-45.
15. Яцків Я.С. Науково-технологічна сфера України. Загальностатистичні дані та спроба передбачення. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://api.ning.com/files/yatskiv_ntsu.pdf.
16. Science, technology and innovation in Europe – 2012 edition. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 2012. – 138 pp. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/eurostat>.
17. ФК “Шахтар” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.scm.com.ua/media-centre/press-kit/fact-lists/shaktar/>.

Сытник И. С. Финансово-инвестиционное обеспечение науки в Украине как первооснова интеллектуализации и инновационного развития общества, экономики и менеджмента

В статье проанализировано источники и структуру финансирования науки и научных исследований в Украине по секторам деятельности, динамику бюджетного и предпринимательского инвестирования R&D, расходы на научные исследования в расчете на одного ученого по секторам деятельности в Украине по сравнению с ЕС-27 и другими странами мира, изменение тенденций расходов на высшее образование и науку в Украине в процентах к ВВП. Выявлены особенности финансово-инвестиционного обеспечения украинской науки, проблемы ее развития и влияние на процесс интеллектуализации общества, экономики и менеджмента.

Ключевые слова: научные исследования, финансирование науки, интеллектуализация, менеджмент, структура, сектор деятельности, отрасль науки.

Sytnyk Y. S. Financially is the invest providing of science in Ukraine as fundamental principle of intellectualization and innovative development of society, economy and management

In the article sources and structure of financing of science and scientific researches in Ukraine after the sectors of activity, dynamics of the budgetary and enterprise investing of R&D, expense are analyzed on scientific researches in a calculation on one research worker after the sectors of activity in Ukraine comparatively with EU-27 and other countries of the world, change of tendencies of charges on higher education and science in Ukraine in percents to GDP. Found out features financially-investment providing of Ukrainian science, problem of its development and influence on the process of intellectualization of society, economy and management.

Key words: scientific researches, financings of science, intellectualization, management, structure, sector of activity, branch of science.